

Durmuş Hocaoğlu

“Aydın” Problemi: “Aydın Nedir ve Kimdir”?

Yeniçağ, “Analiz”, 26 Aralık 2008, Cuma., s.06
“Analiz” Sıra No: 726; 2008-117; Aralık-09

YENİÇAĞ

NOT: Bu yazının *Yeniçağ*’daki matbû metni, mekân yetmezliği yüzünden, takrîben beşte biri çıkarılarak yayınlanmıştır — D.H.

Mütebahhir demokrasi teorisyeni G. Sartori, demokrasinin tanımına girerken, ilkin, demokrasi’nin “saydam” bir kelime olduğunu, yâni, kelimenin anlamının, dildeki ilk anlamına kolaylıkla bağlanabildiğini, bu yüzden, demokrasiyi kelime anlamına göre tanımlamanın çok kolay olduğunu söyledikten sonra, nitekim, luğavî anlamına göre demokrasinin “halk iktidarı”, iktidarın halka âit olması demek olduğunu belirterek, ancak, bunun, o terimin Yunanca’daki anlamının kelimesi kelimesine çevirisinden başka bir şey olmadığını, oysa, demokrasi teriminin bir şeyi **temsîl** etmekte bulunduğunu hâtırlatarak, soru’nun yalnızca kelimenin ne anlama geldiğinden ibâret olmadığını, ayrıca, o şeyin “nasıl bir şey olduğu” ile de ilgili olduğunu belirtmekte ve bu yüzden, ‘bu kelimenin delâlet ettiği gerçek anlamı nedir’ sorusuna cevap vermeye çalıştığımız zaman, o şeyin kelimeye uymadığını veya ona tam benzemediğinin görüldüğü sonucuna varmakta ve hemen akabinde “*Yani, olgular, gerçekler ile ad arasında az bir uygunluk bulunduğunu anlarız. Demokrasinin kelime anlamı açık, kesin olmakla birlikte, bu, yine de bizim gerçek demokrasinin ne olduğunu anlamamıza yardım etmemektedir.*” Demektedir.^{1*}

Ne alâka diyebilirsiniz, acaba söz nereye gidecek? Az biraz sabır; söz “aydın” kavramına gidecek, hem de çok zahmetsizce. Şöyle gidecek: Yukarıdaki cümlelerde “demokrasi” kelimesi yerine “aydın”ı ikame ettiğimizde, şaşılacak şekilde bire-bir bir intibak husûle geliyor:

“Aydın” kelimesi de ilk nazarda *saydam* bir kelime intibâi verir, yâni kelimenin kökünden anlamı istihraç edilebilir: Demokrasi’nin – ‘demos’ (halk) ve ‘khrasos’tan (iktidar) luğavî olarak “halk iktidârı” olduğunun istihraç edilmesi gibi: “Aydınlanmış, nurlanmış adam”. Çok güzel; anlaşıldı. Ama acaba ne demek “aydınlanmak?” diye zihnimize çengelli bir soru takılırsa, o kadar da kolay bir soru olmadığını anlarsınız. O kadar da kolay değil gerçekten; çünkü mes’ele salt bir kelimedenden ibâret bir problem değil; mes’ele, bu kelimenin bir şeyi temsîl etmekte oluşu ve bu da demek oluyor ki, mes’ele, yalnızca “aydın”ın kelime olarak ne anlama geldiğinden ibâret değil, kelimenin temsîl ettiği şahsın, müşahhas hakikî şahsın “nasıl bir şey olduğu” ile ilgili esas olarak ve bu yüzden, “*bu kelimenin delâlet ettiği gerçek anlamı nedir*” sorusuna cevap vermeye çalıştığımız zaman, o şeyin kelime (lûgat) anlamına uymadığı veya ona tam benzemediği hemence görülmektedir ki bu da dil felsefesindeki en belli başlı problemlerden olan, *kelime ile o kelimenin temsîl ettiği müşahhas gerçeklik arasındaki*

uygunluk probleminde neş'et eden bir 'belirsizlik' (vagueness)^{l**1} olup, müşahhas hakikat ile isim - yâni aydın kelimesi ile aydın kişi - arasında bire-bir bir mütakabiliyet bulunmamak demektir ve nihâî netîcede, "aydın" kelimesi salt bir kelime olarak ne kadar kolay anlaşılır, hattâ 'açık-seçik' (bedihî, evident) görünür olsa dahi, yine de sâdece buradan yola çıkarak ve sâdece bununla iktifâ ederek, 'gerçek aydın'ın ne idiğinin, ne menem bir "şey" olduğunun anlaşılamadığını farkedebiliriz.

Böylece mes'eleyi "ne"den "kim"e ircâ ettiğimiz zaman, "aydın" kelimesinin çok kolay anlaşılır, kendisini hemen anlatır olmasına mukabil, "aydın kişi"nin hiç de kendisini o kadar mutmaîn kılacak şekilde anlatamadığı tebeyyün etmiş olacaktır.

Sâhi: "Aydın" kim?

"Müdür kim", "profesör kim", "general kim" dendiğinde cevap çok kolaylaşıyor ve basitleşiyor: Zîra, bu kelimeler, birer resmî rütbeyi/ünvânı işâret ettiği için, "müdür", "profesör" ve "general", resmen "müdür", "profesör" ve "general" rütbesini/ünvânını taşıyan kişidir; ancak "aydın kimdir" sorusu bu kadar basit değil; yine zîra, "aydın" diye resmî bir rütbe, resmî bir ünvan, makam yok. Söz gelimi, üniversite hocaları mı? Hayır! Onların kapılarının üstünde ve kartvizitlerinde yazılı resmî ünvanları arasında "aydın" yoktur; ya kim öyle ise? "Aydın" olduklarına dâir yaygın bir kanâat oluşmuş kimseler mi? "Belki..." denebilir, lâkin, yaygın kanâatlerin referans alınması câiz mi acaba? Hem sonra "yaygın kanâat" da ne demek ki? O da pek sağlam bir kriter gibi durmuyor, çünkü o da ayrıca aydınlatılmaya muhtaç.

Hay Allah!

Nasıl çıkacağız bu işin içinden!

Problem çatallaştı galiba: "Aydın nedir?" sorusu kolay da, "aydın kimdir" sorusu baş belâsı, görüldüğü gibi; tıpkı "aydın"ın kendisi gibi.

...

Her neyse; sütun bitti. Bir sonraki yazıya kadar üzerinde tefekkür edelim bu baş belâsı kavramın.

[*] Giovanni Sartori., *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş (The Theory of Democracy Revisited)*., Çeviren: Prof. Dr. Tuncer Karamustafaoğlu., Doç. Dr. Mehmet Turhan., Yetkin Yayınları., Ankara., 1996., s.8

[**] Bertrand Russell., "Belirsizlik", Çeviri: Yücel Yüksel., *Felsefe Arkivi*., ISSN 0379-2816., Sayı: 31, 2007, İstanbul., s.154-162 [Sunum: 25 Kasım 1922, Oxford, Jowett Society. İlk baskı: *The Australasian Journal of Psychology and Philosophy*, 1 (Haziran 1923): 84-92 . Metnin alındığı yer: *Collected Papers*, vol. 9, pp.147-154. 10 Kasım 1995]

